

# Enkele kritische kanttekeningen bij "Lessen uit de Parijse Commune"

Deze brochure van *Communistenbond 'Spartacus'*<sup>1</sup> is ook nu nog van belang. Ze bevat in kort bestek een deel van de lessen die Marx trok uit de Commune. Belangrijker, de tekst weerlegt kundig de bewering van Arthur Rosenberg dat Marx zich de Commune toegeëigende, een bewering die we in varianten ook terugvinden bij anarchisten die de Commune claimen als onder invloed van o.a. Blanqui, Blanc, Proudhon. In een tekst van Karl Korsch uit 1929<sup>2</sup> vinden we hetzelfde, en recent refereerde Jasper Bernes<sup>3</sup> aan Korsch voor soortgelijke beweringen. Tot slot brengt de brochure de spontane ontwikkeling van de revolutie van 1871 naar voren om aanspraken op het soort voorhoede als de Bolsjewieken af te wijzen, aanspraken die allerlei neo-Leninisten ook nu verkondigen.

Tegelijk is de argumentatie op deze drie positieve punten zwak. We herkennen de theoretische achteruitgang van de *Communistenbond 'Spartacus'* die in 1964 uitliep op de onduidelijke breuk tussen de groep *Daad en Gedachte* en de *Bond* die zich wat al langer niet meer communistisch noemde. Zowel de *Spartacusbond* als *Daad en Gedachte* werden daarom geen *raden-communisten* meer genoemd, maar minachtend *raden-isten*. Theo Maassen, de schrijver van deze brochure, ging net als Cajo Brendel over naar *D&G*.

## Spontane ontwikkeling

De kern van het latere "raden-isme" is al in de brochure van 1953 te vinden in een overschatting van de 'spontaniteit', een vaag begrip dat verbergt dat naast veranderende omstandigheden aan uitbarsting van de arbeidersstrijd wel degelijk ook een ontwikkeling van bewustzijn voorafgaat, en die vaak door een minderheid wordt verwoord. De brochure noemt daarvan wel enkele voorbeelden.

Ten eerste de Commune van Lyon. Dit was een kortstondige revolutionaire beweging in Lyon, Frankrijk, in 1870-1871. Republikeinen en activisten uit verschillende geledingen van extreemlinks grepen in Lyon de macht en richtten een autonome regering op. De commune organiseerde verkiezingen, maar werd ontbonden na het herstel van de republikeinse "normaliteit", wat tot frustratie leidde bij de meest radicale elementen, die op een andere revolutie hadden gehoopt. Radicale elementen probeerden tweemaal de macht te heroveren, maar zonder succes. Deze gebeurtenissen in Lyon vonden plaats in de context van een revolutionaire golf van een

---

<sup>1</sup> Communistenbond 'Spartacus', [Spartacus over: Lessen uit de Parijse Commune](#)" (1953).

<sup>2</sup> Karl Korsch, [Revolutionary Commune](#) (1929).

<sup>3</sup> Jasper Bernes, The Future of revolution. Communist prospects from the Paris Commune to the George Floyd Uprising (2025), p. 30

reeks soortgelijke opstanden in de meeste grote Franse steden in de nasleep van de ineenstorting van het Tweede Franse Keizerrijk, met als hoogtepunt de Parijse Commune van 1871.<sup>4</sup>

De brochure haalt verder kort Talès aan die schreef dat de gedachte aan de "sociale republiek" veld won in de maanden, die aan de Commune voorafgingen.

Maar over deze aanwijzingen stapt de brochure snel heen door te stellen dat de Commune-revolutie ontstond zonder dat er sprake was van een vastberaden partij met een programma, of die aan de spits van de massa marcheerde. Dit is een 'Leninistische' karikatuur van de bolsjewistische partij in Russische Revolutie van 1917 die zelfs niet overeenkomt met de Russische werkelijkheid.

De *Communistenbond 'Spartacus'* wilde overigens in 1945 ook een partij oprichten, maar dan van een geheel ander type.<sup>5</sup>

Van het ontkennen van een voorafgaande ontwikkeling bij een revolutionaire minderheid en hun stimulerende rol in de 'spontane' ontwikkeling van massastrijd en -bewustzijn, is het een kleine stap om de eigen rol van de *Communistenbond 'Spartacus'* te ontkennen en zich te beperken tot het als hobby maken van achteraf-analyses. De tekst geeft meerdere voorbeelden van revolutionaire minderheidsopvattingen die van belang waren voor de Commune, of dat hadden kunnen zijn, zoals Marx' advies om de Nationale Bank in handen te nemen en om Montmartre militair te versterken, zijn kritieken op andere besluiten, die de snelle nederlaag van de Commune hadden kunnen vertragen.

Marx was net als iedereen verrast door het uitbarsten van de Commune, en hij achtte een revolutie voortijdig vanwege het overheersen van het kleinbedrijf. Maar toen de Commune-opstand in Parijs uitbrak, stond hij vierkant achter haar, met handhaving van zijn idee dat de grootindustriële ontwikkeling van Duitsland meer kansen bood. En inderdaad in 1905 en 1917 in Rusland, in 1918 in Duitsland, Oostenrijk en Hongarije ontstond in de grote industrie een nieuwe Commune-organisatie: de arbeidersraden. Marx' teksten over de Commune bevatten analyses en lessen gericht op een toekomstige ontwikkeling van de arbeidersstrijd. Daarentegen denkt de brochure van *Spartacus*, dat Marx een fout heeft gemaakt en dat de spontane Commune hem hielp die fout te corrigeren met achteraf inzichten.

## Onvolledige weerlegging van Rosenberg

Uiteraard is er niets op tegen wanneer de arbeidersstrijd leidt tot gewijzigde inzichten en men die wijzigingen in alle duidelijkheid toegeeft. Maar, klopt het als de brochure het volgende schrijft over Marx?

*" (...) heeft de revolutie van 1871 ook hem in staat gesteld een duidelijke uitspraak te doen over de wijze, waarop de bevrijding van de arbeidersklasse zich wel, en die, waarop zij zich niet*

---

<sup>4</sup> Wikipedia, [Lyon Commune](#). Helaas ontbreekt in de brochure elke informatie over de Commune van Lyon. We verwijzen naar Wikipedia.

<sup>5</sup> Communistenbond 'Spartacus', [Taak en Wezen van de Nieuwe Partij](#) (1945).

*voltrekken kon. Aldus handelende, heeft hij in feite (en strikt genomen voor de tweede maal) kritiek uitgeoefend op een opvatting, die verkondigd was door niemand minder dan door hemzelf in het 'Communistisch Manifest'.*

*Daar toch had hij als het program van de arbeidersrevolutie ontwikkeld: de verovering van de staat door het proletariaat. Maar in het aan de Parijse Commune gewijde geschrift zegt hij: 'De arbeidersklasse kan de aanwezige staatsmachine niet eenvoudig in bezit nemen en deze voor haar eigen doeleinden in beweging zetten'."*

De brochure doet deze bewering in een poging om het proletarisch karakter van de revolutie in Rusland te ontkennen. Daarbij miskent zij echter het klassekarakter van drie revoluties, die van 1848 (Manifest), 1871 (Commune) en 1917 (Oktober Rusland), en hoe Marx inspeelde op de eerste twee, en de Bolsjewieken op de derde:

- 1848 was in Duitsland een burgerlijke revolutie, Marx' tactiek was die van de permanente revolutie, een burgerlijke revolutie uitgevoerd door het proletariaat in Duitsland, dat dan samen met het opstandige proletariaat van Frankrijk de weg naar de proletarische revolutie zou inslaan. De revolutie mislukte.
- 1871 was de eerste geslaagde proletarische revolutie, met beperkingen omdat zij plaatsvond binnen een kleinburgerlijke productiewijze.
- 1917 proletarische revolutie door raden in het grootbedrijf. De bolsjewieken vatten 1917 naar het model van het Communistisch Manifest 1918 ten onrechte op als een burgerlijke revolutie voltrokken door proletariaat.<sup>6</sup> De radencommunisten beschouwden haar op zijn best als een dubbele revolutie, burgerlijk en proletarisch.

Marx corrigeerde in 1871 niet een vergissing van 1848. De mislukte Duitse revolutie van 1848 hield als burgerlijke revolutie in: *verovering* van de feodale staat, en niet zijn *vernietiging*. Dat was geen kwestie van wil of ideaal van Marx, of zelfs boze opzet zoals Bakoenin en de Bakoenisten denken. Marx' strategie, in het Manifest en vele andere geschriften, volgde uit de ervaring van alle eerdere geslaagde burgerlijke revoluties die de feodale staat overnamen en naar hun klassebelangen *omvormden*. De revolutie 1871 bevestigde voor Marx zijn inzichten vanaf zijn jeugdgeschriften dat de proletarische revolutie in de uitbuitersstaat zijn doodsvijand ontmoet.

## Onvolledige lessen

Engels karakteriseerde de Commune als de *dictatuur van het proletariaat* <sup>7</sup>.

---

<sup>6</sup> Zie voor nadere uitleg: [De fatale mythe van de burgerlijke revolutie in Rusland](#). Een kritiek op Wagners 'Stellingen over het bolsjewisme'.

<sup>7</sup> F. Engels: "De sociaaldemocratische filister heeft onlangs weer een heilzame schrik gekregen bij het woord: dictatuur van het proletariaat. Nu goed, mijnheren, wilt u weten, hoe deze dictatuur er uit ziet? Kijkt dan naar de Parijse Commune. Dat was de dictatuur van het proletariaat." (Engels, [inleiding](#) bij de uitgave van 1891 van Marx' Burgeroorlog in Frankrijk)

Daarmee zijn we bij een weglating van de lessen uit de Parijs Commune: zij was de dictatuur van het proletariaat, dus een dictatuur over de bourgeoisie door de meest brede arbeidersmassa's. Als orgaan ter onderdrukking van de contrarevolutie was de Commune dus ook een halfstaat, 'half' in de zin dat deze zou verdwijnen met de bourgeoisie, en alle klassen. De brochure miskent dit in formuleringen zoals de volgende:

*"De vernietiging van de staat, de schepping van een organisatie, waarin de macht bij de producenten zelf berustte en die geen staat, in wat voor vorm dan ook (...)" is.*

Wat opvalt aan *"die geen staat, in wat voor vorm dan ook"* is niet eens zijn overeenkomst met de anarchistische opvatting, maar vooral het verschil met de opvatting van de radencommunistische GIC in de jaren 1930, die het beheersen van het bedrijfsleven door de arbeidersraden als karakteriseerde als de "economische dictatuur van het proletariaat".<sup>8</sup>

Fredo Corvo, 21-10-2025

---

<sup>8</sup> GIC, [Grondbeginselen van de Communistische Productie en Distributie](#) (eerste gedrukte uitgave naar de versie van 1935).